

ВІДГУК

офіційного опонента Білової Наталії Костянтинівни
на дисертаційне дослідження Пастушка Тараса Васильовича
на тему «Формування комунікативної культури майбутнього диригента
оркестрового колективу в процесі фахової підготовки»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи зумовлена порушенням проблеми підготовки майбутніх диригентів оркестрових колективів, професійна діяльність яких характеризується складністю, поліфункціональністю, багатоаспектністю міжособистісної взаємодії, та є недостатньо дослідженою на тлі художньо-педагогічної та мистецько-виконавської полісуб'єктної комунікації через музичні твори з іншими, зокрема, учасниками оркестру і слухачами.

Особливої значущості тема представленого дослідження набуває, як слушно зазначає автор, в контексті сучасної мистецько-освітньої парадигми підготовки фахівців, здатних до гнучкої, діалогової інтерактивної художньо-творчої взаємодії на засадах партнерства і співпраці в процесі колективного музикування.

Актуальність теми дослідження посилюється наявністю потужного виховного потенціалу колективного музикування, об'єднанням оркестрантів (з різними рівнями мотивації, музично-теоретичної грамотності, виконавської вправності тощо) з метою художньо-виконавського продукування творів вітчизняної та світової музичної спадщини в умовах мистецько-комунікативного простору задля встановлення духовного резонансу з виконавцями і слухачами.

Виявлення дисертантом низки існуючих суперечностей, зокрема, між необхідністю набуття здобувачами ефективного інструментарію професійно-особистісного самовдосконалення для успішної адаптації в диригентсько-оркестровій діяльності та відсутністю цілеспрямованого розвитку в останніх таких фахово значущих якостей, як: культура спілкування, здатність до комунікативної взаємодії тощо, підкріплюють актуальність, важливість і своєчасність дослідження з метою розробки та обґрунтування методики формування комунікативної культури майбутніх диригентів оркестрових колективів, яка раніше не була темою спеціального дослідження.

Підтвердженням актуальності і значущості наукової розвідки (проведеного дослідження) є те, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Рівненського державного гуманітарного

університету і становить частину наукової теми Інституту мистецтв «Вітчизняне мистецтво в сучасних європейських вимірах» (реєстраційний номер 0222U003612). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради РДГУ (протокол № 9 від 25 жовтня 2018 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та наукова новизна. Аналіз змісту дисертації засвідчує достатньо високий ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, що підтверджується наступними положеннями:

– глибиною методологічної, теоретичної бази дослідження, наявністю міждисциплінарних дослідницьких зв'язків у контексті досліджуваного феномену, що здійснено завдяки аналітичного опрацювання значного масиву джерельної бази;

– гармонійним поєднанням результатів теоретичного дослідження та наукової рефлексії практичного досвіду, застосуванням адекватних меті та завданням комплексу взаємоузгоджених теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що дозволили зробити науково обґрунтовані висновки;

– збігом теоретично одержаних результатів, результатів моделювання процесу формування досліджуваного феномену з проявом показників позитивної динаміки експериментальних даних;

– експериментальною перевіркою ефективності розробленої авторської методики, імplementованої в освітній процес підготовки майбутніх фахівців-диригентів у закладах вищої освіти;

– використанням методів статистичної обробки результатів контрольних зрізів щодо оцінки рівнів сформованості досліджуваного феномену на основі визначених дисертантом адекватних критеріїв та показників, що верифікує авторську методику;

– достатньою кількістю наукових публікацій, що прямо відповідають темі дисертації, та відбивають її зміст, а також апробацією результатів дослідження на наукових конференціях, щорічних доповідях на семінарах, засіданнях кафедри тощо.

Науковий апарат дисертаційного дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, наукова новизна тощо) сформульовано коректно і грамотно, їхній зміст відповідає зазначеній спеціальності та змісту дисертаційного дослідження.

Переконаливою є наукова новизна результатів дослідження. Вагомим науковим здобутком дисертанта варто відмітити те, що *вперше* науково обґрунтовано методику формування комунікативної культури диригента оркестрового колективу; представлено авторське визначення змісту і сутності поняття «комунікативна культура диригента оркестрового колективу», що інтерпретовано як цілісний і складно організований,

поліфункціональний феномен, який характеризується взаємодією з оркестрантами, спрямований на взаємозв'язок і взаєморозуміння з учасниками оркестрового колективу, налагодження доброзичливих суб'єкт-суб'єктних гуманних взаємин для досягнення високого художнього рівня продукування музичних творів і здатності учасників до створення художніх образів.

Відповідає критеріям новизни визначена структура досліджуваного феномену в єдності мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, особистісно-комунікативного та діяльнісно-креативного компонентів, розроблений і ретельно опрацьований критеріальний апарат дослідження; виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу в процесі фахової підготовки: розвиток мотивації майбутнього диригента оркестрового колективу до оволодіння комунікативною культурою в процесі навчання; діалогізація освітнього процесу в режимі «викладач – майбутній диригент оркестрового колективу»; застосування практико-орієнтованого підходу у формуванні комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу; теоретично обґрунтовано та систематизовано дидактичний інструментарій формування комунікативної культури майбутніх диригентів оркестрових колективів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (230), з яких 16 – іноземними мовами та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких 176 основного тексту.

Структура дисертації є чіткою, а логіка розгортання дослідницького пошуку переконливою: від визначення теоретичних засад дослідження через обґрунтування методології до розробки методики та експериментальної перевірки педагогічних умов, методів та завдань.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно представлено систему використаних в роботі дослідницьких методів; докладно доведено наукову новизну і практичне значення роботи, надано інформацію щодо апробації результатів, публікацій дисертанта.

У *першому розділі* здійснено системний аналіз філософських, мистецтвознавчих, психологічних, мистецько-педагогічних розвідок, результатів наукової рефлексії музично-виконавського диригентсько-оркестрового вітчизняного і світового досвіду. Проведений аналіз зумовив виокремлення дисертантом концептуальних положень дослідження з

використанням потенціалу культури взаємодії диригента з оркестровим колективом. Докладно узагальнено сутність системоутворювальних понять досліджуваного феномену, в контексті специфіки суб'єкт-суб'єктної діалогового взаємодії спілкування диригента з учасниками оркестру в процесі колективного музикування - об'єднання і спрямування їх виконавсько-вольових зусиль на художньо переконливе втілення виконавських концепцій музичних творів. Обґрунтовані теоретико-методологічні засади дослідження дозволили дисертанту визначити і аргументувати сутність, зміст і структуру комунікативної культури диригента оркестрового колективу як складний динамічний поліфункціональний феномен.

Ядром *другого розділу* є розробка теоретичної моделі методики формування досліджуваного феномену, логіка вибудови якої базувалася на визначених теоретико-методологічних засадах, результатах діагностики вихідних рівнів досліджуваного феномену в майбутніх фахівців як диригентів оркестрових колективів, а також встановлених чинників, які гальмують процес опанування комунікативною культурою майбутніми фахівцями. Позитивної оцінки заслуговує визначений дисертантом релевантний критеріально-діагностичний інструментарій: розроблені критерії і показники, модифіковані діагностичні методики тощо, що у сукупності забезпечило вірогідність встановлення вихідних рівнів сформованості структурних компонентів досліджуваного феномену у перебігу констатувального етапу експерименту, та підтвердило відсутність цілеспрямованої фахової підготовки щодо формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестру.

Дисертантом слушно виокремлено і обґрунтовано науково-педагогічні принципи: діалогічної взаємодії, диференційованого підходу, професійної рефлексії, соціалізації, системності, співтворчості як методологічні орієнтири що у поєднанні з теоретичними засадами утворюють докладну теоретико-методологічну платформу розробки ефективних методико-педагогічних стратегій формування досліджуваного феномену. Реалізація теоретичної моделі методики здійснювалася шляхом впровадження виокремлених автором педагогічних умов через використання комплексу традиційних та інноваційних форм, методів і завдань.

Третій розділ присвячений експериментальній перевірці розробленої дисертантом методики формування комунікативної культури майбутніх диригентів оркестрових колективів. Перевірка ефективності запроваджуваних педагогічних умов в освітній процес ЗВО здійснювалася за етапами: мотиваційно-ціннісним, когнітивно-пізнавальним, особистісно-комунікативним та діяльнісно-креативним, спрямованих на формування відповідних структурних компонентів комунікативної культури майбутніх

диригентів оркестрових колективів. Ефективність запровадженого методичного супроводу: умов, форм, методів, завдань тощо замірювалася шляхом порівняння результатів ЕГ та КГ відповідно до кожного компоненту та відображалася у загальних таблицях результатів (Таблиці 3.1.–3.6), гістограмах. Результати обробки отриманих експериментальних даних методами математичної статистики довели наявність позитивної динаміки зростання рівнів сформованості досліджуваного феномену у здобувачів ЕГ, що є підтвердженням ефективності запропонованої дисертантом методики.

Архітектура загальних розгорнутих висновків є логічною, та відображає зміст основних результатів представленої дисертаційної роботи. Наведені додатки (у загальній кількості – 7) висвітлюють зміст модифікованих методів і критеріїв для здійснення діагностичних процедур щодо оцінки дієвості впровадженої авторської методики, що доповнює зміст дисертації.

Отже, всі визначені дисертантом завдання дослідження розв'язано, сформульовану мету досягнуто.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові запозичення, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Пастушка Т. В. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації та плагіату. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Отримані результати проведеного дослідження, безперечно, мають практичне значення, яке полягає в розробленні критеріально-діагностичного апарату, методів і процедури оцінки рівнів сформованості комунікативної культури у майбутніх диригентів оркестрових колективів, одержаних експериментальних даних, та імплементації у освітній процес методики формування досліджуваного феномену у майбутніх диригентів.

Викладені у дисертації теоретичні та практичні положення, висновки і рекомендації можуть застосовуватися при створенні/оновленні навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін, розробці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій для здобувачів закладів вищої освіти мистецько-освітнього спрямування, зокрема для підготовки майбутніх диригентів оркестрових колективів у контексті вдосконалення форм і методів керування оркестровим колективом з використанням інформаційних комунікативних технологій Point Power, програм Instruments, Perfect Piano.

Доведена універсальність визначеного змісту комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу уможлиблює її

спроєктованість не тільки на фахові, а й на гуманітарні та психолого-педагогічні дисципліни, акцентуючи увагу на посилення їх професійного спрямування («Музична теорія та практика», «Диригування», «Методика викладання фахових дисциплін», «Оркестрово-ансамблевий клас», «Оркестрово-ансамблеве виконавство», «Диригентсько-оркестрова практика», «Специфіка роботи з дитячим оркестровим колективом», «Музична педагогіка», Українська мова (за професійним спрямуванням));

Основні положення та рекомендації Пастушка Т. В. щодо формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу в процесі професійної підготовки фахівців зі спеціальності «Музичне мистецтво» **впроваджено** в освітній процес інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 07-10/01 від 13.09.2022 р.), Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (довідка про впровадження № 47/21 від 22.11.2021 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження № 05-16/133 від 21.09.2022 р.).

Достовірність і повнота викладу основних результатів дисертації підтверджуються оприлюдненням і апробацією основних теоретичних положень та практичних результатів дослідження на 6 наукових конференціях, зокрема 1 міжнародній та 5 національних, а також щорічних звітних наукових конференціях викладачів, співробітників і аспірантів РДГУ (2018–2022 рр.).

Наукові результати дисертаційного дослідження Пастушка Т. В. висвітлено у 10 наукових публікаціях, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні, 4 статті – у інших виданнях відображають додаткові результати дослідження, 1 публікація апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Пастушка Т. В. висловимо деякі зауваження дискусійного та рекомендаційного характеру.

1. У тексті дисертації подається декілька визначень ключового поняття «комунікативна культура майбутнього диригента оркестрового колективу» (с. 3, 68, 71). Певна строкатість викладу матеріалу щодо сутності поняття дещо ускладнює його цілісне уявлення та витлумачення. Доцільно було б також задля ґрунтовнішого викладення авторського визначення ключового поняття сформулювати його сутність, а саме: «комунікативна культура диригента оркестрового колективу» як-от: особистісно-професійна інтегральна властивість/особистісно-фахове динамічне утворення тощо.

2. Дисертант слушно зазначає, що професійна рефлексія постає пріоритетом професійної діяльності диригента оркестровим колективом

(с.104), акцентує увагу на рефлексії в авторському визначенні поняття «комунікативна культура диригента оркестру», декларує *принцип професійної рефлексії* як одне з основних положень вибудування методики формування комунікативної культури диригента. Разом з тим, рефлексивний складник не знайшов місця серед структурних компонентів досліджуваного феномену.

3. У формувальному експерименті та висновках відсутні узагальнення щодо результатів застосування 3, 4 та 5 умов, які було обґрунтовано у підрозділі 2.3. (творчий підхід; активність у процесі самоаналізу та самовдосконалення; застосування новітніх методів навчання), а замість означених умов у формувальному експерименті введено нову: *застосування практико-орієнтованого підходу у формуванні комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу*. Зазначене вимагає пояснення автора.

4. Введення дисертантом нового *принципу співтворчості* у формувальному експерименті, який чомусь не висвітлений у теоретико-методичних засадах дослідження (2.2.), безумовно, є доречним. Але, на нашу думку, впровадження синергетичного підходу, який корелює з принципом співтворчості у контексті даного дослідження – комунікації учасників оркестру в процесі співтворчого колективного музикування, посилило б системність концептуально-методологічної основи дисертації.

5. Вважаємо за доцільне, відповідно до мети, предмета і останнього завдання дослідження назву третього розділу сформулювати у такий спосіб: «Експериментальна перевірка методики формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу в процесі фахової підготовки», що точніше відповідає змісту розділу.

Зазначимо, що зроблені зауваження носять дискусійний і рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок.

Отже, дисертаційна робота здобувача наукового ступеня доктора філософії Пастушка Тараса Васильовича на тему «Формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу в процесі фахової підготовки» є завершеним науковим дослідженням, що виконано на достатньо високому теоретико-методичному рівні, не порушує принципів академічної доброчесності, та містить науково обґрунтовані теоретичні й експериментальні результати, які в сукупності є суттєвими для розвитку спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, зокрема для підготовки фахівців освітньої галузі з музичного мистецтва.

Представлена дисертаційна робота за актуальністю, науковою новизною і практичною цінністю, обґрунтованістю і достовірністю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях відповідає чинним вимогам (наказу МОН України №40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»), а її автор, Пастушок Тарас Васильович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри
музично-інструментальної підготовки
факультету музичної та хореографічної освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Наталія БІЛОВА

Перший проректор
з навчальної та науково-педагогічної роботи
доктор педагогічних наук, професор

Ольга КОПУСЬ